

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЖУРНАЛІСТІВ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ**

**FOREIGN EXPERIENCE IN IMPLEMENTING GUARANTEES
FOR THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF JOURNALISTS AND THE POSSIBILITY
OF ITS ADAPTATION IN UKRAINE**

В усьому світі прикладається багато зусиль для реалізації гарантій професійної діяльності журналістів. Такі професійні організації як Міжнародна та Європейська федерації журналістів, Європейська мовна спілка, а також Всесвітня асоціація газет та її Європейська асоціація видавців газет – проводять різні заходи з професійної підготовки, в першу чергу, журналістів, а також представників різних гілок влади. Встановлено, що зарубіжні країни мають позитивний досвід щодо реалізації гарантій професійної діяльності журналістів. Зокрема, вжиття додаткових заходів для підвищення кваліфікації та спроможності поліції боротися з будь-яким переслідуванням журналістів під час протестів (ідентифікація протестувальників і журналістів) щоб гарантувати їм безпеку та захист від нелегітимного втручання до процесу їхньої діяльності. Також це стосується заходів щодо протидії дискримінаційному або свавільному застосуванню законодавства про дифамацію. Наголошено, що різні країни протягом останніх 10 років провели комплексні правові реформи, що запроваджують різні види заходів направлених на встановлення гарантій захисту проти дифамації (Велика Британія, Ісландія, Фінляндія). Як приклад, у Великобританії Закон про дифамацію 2013 р. спрямований на обмеження навмисного використання позовів про наклеп, зокрема шляхом запровадження «порогу серйозної шкоди». В Ісландії, на додаток до Ісландської ініціативи сучасних медіа (IMMI), був створений комітет із законодавчої реформи у сфері свободи слова, ЗМІ та інформації. Фінляндія забезпечує одне з найкращих у світі робочих середовищ для медіа та журналістів, і це підтверджується її вражаючою порівняльною позицією в авторитетних індексах з цього питання з року в рік. У підсумку зазначено, що професійна освіта та підготовка журналістів є одним із найцінніших активів медіакомпаній у все більш конкурентному медіасередовищі. Запропоновані заходи, які має вжити наш уряд для забезпечення гарантій професійної діяльності журналістів в Україні.

Ключові слова: гарантії, професійна діяльність, журналіст, зарубіжний досвід, адаптація.

Worldwide, significant efforts are being made to implement guarantees for the professional activities of journalists. Professional organizations such as the International and European Federations of Journalists (IFJ/EFJ), the European Broadcasting Union (EBU), as well as the World Association of Newspapers and its European Association of Newspaper Publishers, conduct various professional training events, primarily for journalists, as well as for representatives of various branches of government. It has been established that foreign countries have positive experiences in implementing guarantees for the professional activities of journalists. Specifically, this includes taking additional measures to enhance the qualifications and capacity of police to combat any persecution of journalists during protests (e.g., identifying protesters and journalists) to guarantee their safety and protection from illegitimate interference in their work. This also applies

to measures aimed at counteracting the discriminatory or arbitrary application of defamation laws. It is emphasized that various countries have undertaken comprehensive legal reforms over the past 10 years, introducing different types of measures aimed at establishing guarantees against defamation (e.g., the United Kingdom, Iceland, Finland). For example, in the United Kingdom, the Defamation Act 2013 aims to limit the deliberate use of defamation claims, particularly by introducing a "serious harm threshold." In Iceland, in addition to the Icelandic Modern Media Initiative (IMMI), a committee was established for legislative reform in the areas of freedom of speech, media, and information. Finland provides one of the world's best working environments for media and journalists, confirmed year after year by its impressive comparative position in reputable international indices on the matter. In conclusion, it is noted that the professional education and training of journalists represent one of the most valuable assets for media companies in an increasingly competitive media environment. Measures are proposed for the Ukrainian government to implement to ensure guarantees for the professional activities of journalists in Ukraine.

Key words: *guarantees, professional activities, journalist, foreign experience, adaptation.*

Вступ. В усьому світі прикладається багато зусиль для реалізації гарантій професійної діяльності журналістів. Такі професійні організації як Міжнародна та Європейська федерації журналістів, Європейська мовна спілка, а також Всесвітня асоціація газет та її Європейська асоціація видавців газет – проводять різні заходи з професійної підготовки, в першу чергу, журналістів, а також представників різних гілок влади.

Вбачається, що професійна освіта та підготовка журналістів є одним із найцінніших активів медіакомпаній у все більш конкурентному медіасередовищі. Стосовно медіаконтенту слід заохочувати якість, і такий контент має бути професійно підготовлений добре освіченими та кваліфікованими журналістами. Однак не всі медіакомпанії в Європі мають можливість проводити навчання своїх журналістів через брак коштів і схем навчання. У той час як багато вищих навчальних закладів пропонують спеціалізовані курси та програми для студентів, які бажають стати журналістами. Втім вони дуже мало задовольняють потреби практичного навчання працюючих журналістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти посилення дієвості гарантій професійної діяльності журналістів в Україні висвітлено у працях таких вчених як: В. Барвіцький, Р. Бондар, Ю. Гаруст, О. Дрозд, З. Заворотченко, Г. Красноступ, А. Манжула, Л. Опришко, І. Пряннішнікова, А. Романова, П. Чернявський та багатьох інших. Втім питанню зарубіжного досвіду та можливостей його адаптації в Україні приділено мало уваги.

Тож метою статті є вивчення зарубіжного досвіду реалізації гарантій професійної діяльності журналістів та можливості його адаптації у нашій державі.

Виклад основного матеріалу. Парламентська Асамблея Ради Європи вважає, що спеціалізовані курси повинні бути створені для забезпечення професійної підготовки та підвищення кваліфікації журналістів та рекомендує Комітету міністрів ЄС: (1) закликати всі держави-члени підтримувати курси професійної підготовки журналістів на національному рівні та через Раду Європи, можливо, у співпраці зі ЗМІ та їхніми професійними організаціями; (2) розглянути можливість створення кафедр Ради Європи для навчання ЗМІ, можливо, за рахунок добровільних внесків урядів, а також фінансової підтримки від медіакомпаній і у співпраці з університетами Європи; (3) створити разом із медіакомпаніями та у співпраці з вищими навчальними закладами Європи мережу навчальних центрів для журналістів; (4) організовувати загальноєвропейські обміни журналістами з навчальними закладами та медіакомпаніями, можливо, через спільні програми з ЄС, з метою просування європейських стандартів і порозуміння серед журналістів; організувати, можливо, разом із Центром Північ-Південь Ради Європи в Лісабоні, конференцію з професійної освіти та підготовки журналістів у Європі та Середземноморському басейні [1].

Загалом медіаосвіта відноситься до заходів, спрямованих на підвищення навичок і компетенції медіааудиторії [2]. Бажаним результатом діяльності з медіаосвіти є медіаграмотність – це здатність отримувати доступ, аналізувати, оцінювати, створювати та діяти відповідно до медіаповідомлень [3]. Однак ще більш актуальною є медіаетика, що також є однією із гарантій професійної діяльності журналістів. Тому цікавим позитивним прикладом є проєкт ЮНЕСКО, що фінансується ЄС та спрямований на сприяння медіаетиці, правовому регулюванню цифрових

платформ і онлайн-медіа. У сучасному світі, позначеному цифровою трансформацією та конвергенцією медіа, журналістика та медіа є більш крихкими, ніж будь-коли, а поширення цифрових платформ створило децентралізований набір спільнот і каналів, через які люди та організації діляться всіма формами інформації. Ці питання є особливо актуальними та яскраво вираженими у Південно-Східній Європі. У цьому контексті метою цього проєкту, є просування та сприяння свободі вираження поглядів у Південно-Східній Європі шляхом сприяння вільним, незалежним та плюралістичним ЗМІ, визнання журналістики суспільним благом та боротьби з дезінформацією, таким чином сприяння досягненню Цілей сталого розвитку № 5 та 16.10 [4].

Для цього країнам-членам ЄС рекомендується: (1) посилити відданість та спроможність медіа і журналістів дотримуватись професійних та етичних стандартів журналістики, включаючи гендерну рівність і підзвітність ЗМІ; (2) зміцнити свободу вираження думок і поширення точної інформації шляхом посилення правового регулювання цифрових платформ і онлайн-медіа; (3) прийняти політики медіа та інформаційної грамотності й інтегрувати її у формальну освіту для підтримки навичок медіа та інформаційної грамотності жінок і чоловіків, особливо молоді, шляхом заохочення їх до критичного мислення [4].

Не менш важливим сьогодні вважається забезпечення та надання гарантій безпеки журналістів, що має важливе значення для забезпечення доступу громадськості до вільно розповсюдженої, незалежної, плюралістичної та надійної інформації. Це так само актуально як у мирний час, так і під час війни чи пандемії. Адже професійна діяльність журналістів серйозно перешкоджається або обмежується не менше ніж у 132 країнах, згідно зі Всесвітнім індексом свободи преси за 2023 рік [5], складеним Міжнародною спільнотою «Репортери без кордонів».

Хоч боротьби з безкарністю за насильницькі злочини проти журналістів приділяється більше уваги, безкарність і зловживання продовжують зростати. За даними Міжнародної спільноти «Репортери без кордонів», за останні десять років було вбито щонайменше 1059 журналістів. Рівень безкарності насильницьких злочинів проти журналістів все ще становить близько 90%. У мережі процвітають погрози та мова ненависті проти журналістів, а також дезінформація. А жінки-журналістки стають мішенню і як журналістки, і як жінки [5].

Зазначені зловживання та безкарність стосуються не тільки країн третього світу, в країнах-членах ЄС останнім часом також спостерігається погіршення щодо дотримання гарантій професійної діяльності журналістів. Тому International Press Institute (IPI) та його партнерські організації в рамках Швидкого реагування на свободу ЗМІ надали інформацію про деякі з найбільших подій і загроз для свободи та плюралізму ЗМІ в державах-членах ЄС протягом 2023 р.

15 січня 2024 р. партнери консорціуму Media Freedom Rapid Response (MFRR), Free Press Unlimited (FPU), International Press Institute (IPI) та Osservatorio Balcani Caucaso Transeuropa (OBCT) подали детальні матеріали для звіту на тему свободи та плюралізму ЗМІ в Угорщині, Греції, Італії, Нідерландів та Чехії [6]. Спільні та індивідуальні подання містять інформацію про основні зміни у сфері свободи ЗМІ в кожній країні та оцінюють прогрес (або відсутність прогресу) у виконанні рекомендацій Комісії ЄС. Вони засновані на адвокаційній та моніторинговій роботі, яку проводили партнери MFRR протягом року.

У зазначеному звіті йде про наступне:

– щодо Угорщини – детально описується велика хвиля кібератак на критичні та незалежні ЗМІ у 2023 р. Так, 3 квітня 2023 р. щонайменше 40 різних медіа-сайтів в Угорщині зіткнулися з атаками розподіленої відмови в обслуговуванні (DDoS), формою кібератаки, яка тимчасово сповільнює або приводить до збою веб-сайти, перевантажуючи їхні сервери мільйонами одночасних запитів на доступ, не даючи читачам можливості мати доступ до новин та інформації протягом кількох годин. Хоча конкретні мотиви цих атак залишаються непідтвердженими, більшість порталів, націлених на DDoS-атаки, включають багато провідних незалежних ЗМІ країни, включаючи Telex, HVG, 444.hu, Magyar Hang i Népszava, які критикують уряд країни. Серед міжнародних медіакомпаній, які постраждали від хакерів, є Forbes Hungary [7];

– щодо Греції – розглядається поточний стан повної безкарності за вбивство кримінального репортера Г. Карайваза у 2021 р.. У поданні також розглядається попередній випадок безкарності за вбивство журналіста та стосується ширшої ситуації щодо безпеки журналістів у Греції, зусиль уряду вирішити цю проблему. Подання особливо стосується ефективності урядової Цільової групи з безпеки журналістів, створення якої було ключовою рекомендацією в попередніх звітах [6];

– щодо Італії – міститься інформація про кілька нападів на незалежну журналістику з боку ультраправого коаліційного уряду прем'єр-міністра Д. Мелоні протягом 2023 р. Серед показників,

визначених як сигнали погіршення верховенства права в Італії, названо різке зростання кількості позовів, поданих проти преси; тривожний законопроект про наклеп, висунутий керівною коаліцією, який ризикує спричинити жакхливий вплив на свободу преси; законопроект, який забороняє опубліковувати стенограми постанов про запобіжний захід, що загрожує серйозним обмеженням звітності судів; та ескалація політичного тиску на суспільний мовник RAI [6];

– щодо Чеської Республіки – детально описано позитивні правові реформи, проведені правоцентристським урядом П. Фіали, включаючи ті зміни, які зміцнили систему призначення в наглядові органи суспільного мовника та покращили закон про конфлікт інтересів, який не допускає, щоб політики володіли ЗМІ. Ця остання зміна змусила колишнього прем'єр-міністра А. Бабіша, лідера опозиційної партії ANO, продати Mafra media, одну з найбільших медіакомпаній країни [6];

– щодо Нідерландів – висвітлено декілька загроз свободі преси та безпеці журналістів, включаючи нещодавній скандал із прослуховуванням журналістів de Correspondent Офісом державного обвинувачення [8]; транснаціональні репресії як іноземних, так і голландських журналістів; і зростання SLAPP та інших форм правового залякування, таких як позов проти Het Financieele Dagblad. Звіт також був зосереджений на кількох позитивних зрушеннях, включаючи збільшення фінансування та можливостей для ініціатив з безпеки журналістів Persveilig і ухвалення нового закону про кримінальну відповідальність за доксинг [6].

Загалом, попри численні порушення, зарубіжні країни мають і позитивний досвід щодо реалізації гарантій професійної діяльності журналістів. Зокрема, наприклад, вжиття додаткових заходів для підвищення кваліфікації та спроможності поліції боротися з будь-яким переслідуванням журналістів під час протестів (ідентифікація протестувальників і журналістів) щоб гарантувати їм безпеку та захист від нелегітимного втручання до процесу їхньої діяльності. Для цього необхідно заохочувати поліцію видавати власні вказівки щодо захисту журналістів, коли вони висвітлюють демонстрації та протести (Фінляндія). Або ж це стосується заходів щодо протидії дискримінаційному або свавільному застосуванню законодавства про дифамацію. Різні країни протягом останніх 10 років провели комплексні правові реформи, що запроваджують різні види заходів направлених на встановлення гарантій захисту проти дифамації.

Першочергово слід розуміти, що законодавством багатьох держав в усьому світі дифамацію визначено як злочин. У кримінально-правовому розумінні цим явищем, як правило, вважаються бездоказові твердження чи поширення фактів, які паплюжать репутацію [140]. Кримінальна відповідальність за дифамацію передбачена кримінальними кодексами таких держав, як Австрія (ст. 111), Бельгія (глава V Кримінального кодексу), Італія (ст. 595), Португалія (ст. 180), Хорватія (ст. 199, 199-2, 200-1, 200-2), Фінляндія (глава 24, ст. 9, 10), Данія (ст. 267), Норвегія (глава 23, ст. 246, 247, 248), Бразилія (ст. 139) [9].

Як приклад, у Великобританії Закон про дифамацію 2013 р. спрямований на обмеження навмисного використання позовів про наклеп, зокрема шляхом запровадження «порогу серйозної шкоди». Закон передбачає, що: «твердження не є наклепницьким, якщо його публікація не спричинила або може спричинити серйозні шкоди репутації позивача» [10]. Ця концепція має на меті «підняти планку» щодо того, що суди вважатимуть обґрунтованою скаргою про наклеп. Також існує ймовірність вилучення незначних справ на підставі того, що вони зловживають процесом, тому що такі справи є не суттєвими. Наприклад, у справі «Джаміль проти Dow Jones & Co» [11] було встановлено, що має бути реальне та суттєве правопорушення для судового переслідування за наклеп. Це перший випадок добросовісного позову про наклеп, який було зупинено через зловживання процесом, за обставин, коли видавці могли це зробити, але вирішили не сперечатися з «forum non conveniens» на початку справи.

Аналізований закон також передбачає правило одноразової публікації, щоб запобігти повторним претензіям проти видавця щодо того самого матеріалу, тобто термін давності для позову про наклеп повинен обчислюватися лише з дати подання першої публікації.

Дуже цікавим є досвід Великобританії щодо гарантування захисту медіа та професійних журналістів від осіб, які постійно подають судові позови проти інших у справах без жодних підстав. Так, в 2010 р. був оприлюднений Посібник «Guidance Note: Vexatious Litigants and the Treasury Solicitor», в якому визначається, що суд має власні повноваження щодо розгляду необґрунтованих позовів і заяв, а саме визнати позов як зловживання судом або видати різні накази, що обмежують можливість позивача продовжувати подавати заяви чи претензії (з власної ініціативи або на вимогу сторони у справі). Наприклад, суд може видати Цивільний обмежувальний наказ (CRO), який є корисним засобом правового захисту для особи, якщо вона була піддана два

або більше разів необґрунтованим претензіям або заявам, поданим проти неї тією самою особою, і вони стосуються тих самих або подібних питань. Це відносно швидко здійснюється; надається на період до 2 років, не дозволяючи суб'єкту вживати певних заходів, як зазначено в наказі, без попереднього отримання дозволу від призначеного судді. CRO не вимагає втручання Генерального прокурора [12].

Наприклад, в Ісландії, на додаток до Ісландської ініціативи сучасних медіа (IMMI) [13], був створений комітет із законодавчої реформи у сфері свободи слова, ЗМІ та інформації. Комітету було доручено переглянути та вдосконалити існуючі законопроекти, включно з законопроектами про наклеп, законодавство про інформацію, зберігання даних і відповідальність хост-провайдерів, а також оцінити, які законодавчі зміни можуть бути бажаними у сфері свободи слова, ЗМІ та інформації. Щодо змін які пропонувалися: (1) скасувати кримінальну відповідальність за наклеп та замінити її на цивільноправову відповідальність у вигляді відшкодування збитків/компенсації; (2) запровадити низку засобів захисту для виключення відповідальності у певних випадках; (3) зняти посилені захист репутації публічних осіб; (4) запровадити суворіші вимоги щодо того, щоб мова ненависті вважалася покараною; (5) посилити захист викривачів; (6) посилити право громадян на доступ до інформації; (7) запровадити захисні механізми для журналістів від розгляду справи про наклеп і перекладення відповідальності на роботодавця [14, с. 30].

Слід окремо акцентувати на тому, що країни скандинавського регіону стабільно займають високі позиції за індексами вимірювання свободи преси. Наприклад, Фінляндія забезпечує одне з найкращих у світі робочих середовищ для медіа та журналістів, і це підтверджується її вражаючою порівняльною позицією в авторитетних індексах з цього питання з року в рік. Наразі Фінляндія посідає друге місце у світовому рейтингу свободи преси «Репортерів без кордонів», у якому зазначено, що, незважаючи на певні проблеми, «країна вільної преси» продовжує захищати правові, інституційні та структурні основи, необхідні для процвітання вільних ЗМІ та журналістики [242]. Фінляндія також отримала найкращий (4/4) бал від Freedom House у своєму рейтингу вільних і незалежних ЗМІ у 2019 р. [15].

І такі показники у різних рейтингах не є чимсь надзвичайним, адже Фінляндія історично відома своєю свободою преси. Ще у 1766 році, коли вона була частиною Швеції, стала однією з перших країн у світі, яка юридично визнала свободу преси [16]. Свобода преси розглядається як частина права на свободу вираження поглядів і права на доступ до інформації в розділі 12 Конституції Фінляндії.

Зокрема Європейська конвенція з прав людини була ратифікована Фінляндією в 1990 році. З того моменту ст. 10 Конвенції стала практично втілюваною. Спеціальне законодавство, наприклад Закон про здійснення свободи слова в ЗМІ, містить вже більш детальні положення щодо означеного. У розділі 1 закону визначено, що: «втручання в діяльність засобів масової інформації є законним лише в тій мірі, в якій воно є неминучим, належним чином враховуючи важливість свободи вираження поглядів у демократії, що підкоряється верховенству права» [17].

Загалом сильний громадянський простір є притаманним для Фінляндії з не останніх причин наявності незалежних журналістів, які просувають ідею самостійності своєї професії. Зокрема журналісти-фрілансери мають можливість приєднатися до Фінської асоціації журналістів-фрілансерів, яка входить до Спілки журналістів Фінляндії, це в свою чергу гарантує їм підтримку в разі наявності складних ситуацій.

З означеного слід навести позитивний приклад інших країн щодо підтримки журналістів-фрілансерів. Так у Великобританії журналісти-фрілансери отримували оподатковуваний грант у розмірі 80% свого середнього місячного прибутку під час пандемії. Однією з хороших практик підтримки фрілансерів є Канадська місцева журналістська ініціатива, яка пропонує фінансування журналістам-фрілансерам, які створюють громадянську журналістику для незахищених громад [18].

Окремо зазначимо про позитивні ініціативи, які було вжито відповідними міністерствами для обмеження ненависті та нападів на журналістів. Наприклад, Міністерство юстиції Фінляндії опублікувало посібник під назвою «Журналісти та мова ненависті» в рамках кампанії 2019 р., спрямованої на стримування інтенсивності утисків, направлених на представників медіа. Його мета полягала в тому, щоб покращити підтримку зацікавлених суб'єктів в їх зусиллях по боротьбі зі злочинами на ґрунті ненависті. До кампанії були залучені урядові установи, неурядові організації, поліція та Офіс генерального прокурора [19]. Урядом було профінансовано проведення тренінгів для модераторів веб-сайтів щодо вимог Кримінального кодексу проти наклепу та розпалювання ненависті.

Важливу роль зокрема на себе взяла Спілка журналістів Фінляндії, яка подає офіційні скарги до фінської прокуратури у зв'язку з жорстоким переслідуванням журналістів, особливо тих, які висвітлюють теми, пов'язані з іммігрантами та імміграцією. У контексті роз'яснювальної роботи, вона створює поради для журналістів, які зазнають ненависті та переслідувань. Примітно також те, що вона власні фінансові ресурси (фонди) для ведення судових справ, а також журналісти, які стикаються з погрозами чи іншими формами переслідувань, можуть подати заявку на отримання фінансової допомоги для покриття витрат, спричинених переслідуваннями, таких як кризова терапія, розслідування, пов'язане з повідомленням про правопорушення або встановлення обладнання безпеки. Фонд підтримки журналістів «прагне підтримувати журналістів у ситуаціях, коли допомога від їхніх роботодавців, профспілки чи влади є недостатньою або надто повільною» [20].

Й загалом слід вказати, що у мінливому медіаландшафті, де зростає недовіра та нерозуміння того, що таке професійна журналістика, журналісти усвідомлюють необхідність і можливості постояти за себе. Професійне журналістське співтовариство дедалі активніше виступає за свою сферу діяльності, що призвело до збільшення кількості проєктів для аудиторії та партнерства, відвідувань шкіл, конкурсів та спільних ініціатив з молоддю для підвищення їхньої новинної грамотності. Як зазначив С. Клібанов [21] в американському контексті, в якому рух новинної грамотності почав зароджуватися близько 2007 р., першими, хто визнав потребу в покращенні новинної грамотності, були журналісти. Впливові некомерційні групи, такі як News Literacy Project (заснована у 2008 р.), сприяли залученню журналістської галузі до медіаосвіти. Як наслідок, «робота з дітьми» стала переважаючим стратегічним і практичним питанням для журналістів і редакцій. Навіть якщо медіаосвітні зусилля не є чимось новим у медіаіндустрії, медіаосвітня діяльність стала виглядати як потенційна відповідь і стійка стратегія для журналістики, резонуючи з вимірами відкритої рефлексивності, прозорості та проактивності [22], або посилення підзвітності, надання основних способів боротьби з дезінформацією тим самим забезпечуючи реалізацію гарантій професійної діяльності журналістів.

Можемо також додати, що для боротьби із фейками в більшості демократичних країнах впроваджений принцип саморегуляції та контролю з боку медіаспільноти, що є однією із гарантій професійної діяльності журналістів. Так, наприклад, дві найбільші норвезькі газети-таблоїди, які були конкурентами понад 70 років, вирішили об'єднатися заради спільного фактчекінгового проєкту. Незабаром до них доєдналися суспільний мовник і найпопулярніший комерційний телеканал країни. Тепер викривальні публікації Faktisk нерідко набирають більше переглядів, ніж фейкові новини або статті з перекрученими фактами, які журналісти спростовують. Спільний проєкт двох газет і двох телеканалів перевіряє заяви політиків та повідомлення у ЗМІ й соцмережах, а також надає оцінку достовірності кожного матеріалу [23].

Висновки. Підсумовуючи розгляд заявлених питань, можемо узагальнити, що:

– професійна освіта та підготовка журналістів є одним із найцінніших активів медіакомпаній у все більш конкурентному медіасередовищі. Після аспектів забезпечення медіаосвіти, медіаграмотності та медіаетики основні міжнародні зусилля спрямовуються на посилення гарантій безпеки журналістів, адже попри засудження та криміналізацію насильницьких дій проти журналістів, безкарність і зловживання продовжують зростати;

– актуальним для України є: (1) усунення політичного тиску на ЗМІ (Чехія); (2) активізація механізмів заохочення для поліції видавати власні вказівки щодо захисту журналістів, коли вони висвітлюють демонстрації та протести (Фінляндія); (3) запровадження інституту обмежень, що буде застосовним у разі наявності підстав вбачати у діях особи-заявника (позивача) намірів зловживання судовим процесом чи тиску на медіа та журналістів (Великобританія); (4) визначення критеріїв для оцінки мови ненависті або визначення рівня захисту репутації публічних осіб (Ісландія); (5) оптимізація інституту саморегулювання журналістської діяльності зокрема щодо наявності загального органу самоврядування, який має у своїй структурі об'єднання (спілка, асоціація тощо) журналістів-фрілансерів задля просування ідей та захисту прав останніх (Фінляндія); (6) забезпечення підтримки журналістів-фрілансерів у часи невизначеності, економічної кризи чи рецесії, гарантуючи їм фінансову допомогу (Великобританія та Канада); (7) проведення тренінгів для модераторів веб-сайтів щодо вимог чинного законодавства у сфері медіа, юридичної відповідальності за наклеп, розпалювання ненависті, порушення правил журналістської діяльності тощо (Фінляндія); (8) існування та функціонування спеціальних фондів на рівні самоврядування, які надаватимуть фінансову чи ресурсну допомогу журналістам (зокрема й в частині запровадження процедури співфінансування з боку держави) (Фінляндія); (9) запровадження

руху новинної грамотності, що передбачає розширення рамок медіаосвіти за рахунок залучення практикуючих журналістів до освітньо-просвітницької діяльності серед дітей та молоді (США); (10) створення викривальних організацій (на базі самоврядування), основне призначення яких об'єктивуватиме необхідність здійснення аналізу заяв політиків та повідомлення у ЗМІ й соцмережах задля підтвердження/спростування достовірності матеріалу (Норвегія).

Отже, сприяння формуванню медіаетики, правове регулювання функціональності цифрових платформ і онлайн-медіа, впровадження медіаграмотності, оптимізація реалізації заходів захисту прав журналістів під час здійснення ними професійної діяльності, – основні аспекти, що нині об'єктивують міжнародну та зарубіжну думку в контексті необхідності зміцнення гарантій професійної діяльності журналістів. Причому практична реалізація означених дій не має односторонності, а є результатом спільної діяльності різних сторін, зацікавлених у забезпеченні вільного обговорення суспільних питань. Втім базовим та необхідним у цьому контексті є, по-перше, зміцнення стандартів саморегулювання; по-друге, запровадження нових та удосконалення наявних юридичних механізмів, які дозволяють журналістам виконувати свою роль у суспільстві, не боячись переслідувань чи обмежень; і, по-третє, активна співпраця між міжнародними і зарубіжними партнерами з боку конкретної країни у форматі партнерства та взаємодії задля формування вільного, безпечного, без кордонного простору для координації зусиль у напрямку покращення професійних умов для розвитку журналістики.

Список використаних джерел:

1. Professional education and training of journalists. Report Committee on Culture, Science and Education Rapporteur: Rafael Huseynov, Azerbaijan, ALDE, 2007. URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11446&lang=EN>
2. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture, 2013.
3. NAMELE (National Association for Media Literacy Education). Media Literacy Defined, 2020. URL: <https://namle.net/publications/media-literacy-definitions/>.
4. Building Trust in Media in South-East Europe: Support to Journalism as a Public Good. UNESCO, 2023. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/building-trust-media-south-east-europe-support-journalism-public-good>
5. Protect journalists. For a protector of journalists. Reporters Without Borders, 2023. URL: <https://rsf.org/en/protect-journalists>
6. EU: Threats to media freedom submitted to Commission's Rule of Law report. International Press Institute, 2024. URL: <https://ipi.media/eu-threats-to-media-freedom-submitted-to-commissions-rule-of-law-report/>
7. Hungary: DDoS cyber attacks pose major new threat to media freedom. Media Freedom Rapid Response, 2023. URL: <https://www.mfrr.eu/hungary-ddos-cyber-attacks-pose-major-new-threat-to-media-freedom/>
8. Netherlands de Correspondent wiretapping scandal. Mapping Media Freedom, 2023. URL: <https://www.mapmf.org/explorer?q=Netherlands+de+Correspondent+wiretapping+scandal>
9. Романова А. С., Чернявський П. В., Соколова І. О. Відповідальність за наклеп (дифамацію) в Україні та країнах світу. Актуальні проблеми держави і права, 2021. С. 145–152.
10. Defamation Act 2013. UK Public General Acts, 2013. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/26/contents/enacted>
11. Jameel (Yousef) v Dow Jones & Co. Inc. Court of Appeal, 2005. URL: <https://www.5rb.com/case/jameel-yousef-v-dow-jones-co-inc/>
12. Guidance Note: Vexatious Litigants and the Treasury Solicitor. GOV.UK, 2010. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/declaring-a-litigant-vexatious-and-the-treasury-solicitor/guidance-note-vexatious-litigants-and-the-treasury-solicitor>
13. Icelandic Modern Media Initiative (IMMI), 2023. URL: <https://participedia.net/organization/5456>
14. Як захистити журналістів та інших медіаучасників? Посібник з імплементації Основних вказівок Рекомендації СМ/Рес(2016)4 щодо захисту журналістики й безпеки журналістів та інших медіаучасників. Рада Європи DGI, 2020. URL: <https://rm.coe.int/-final-posibnyk-z-implementatsii-6/1680a28b2e>
15. Freedom House. Finland Country Analysis: Freedom in the World, Freedom House, Washington, DC, 2019. URL: <https://freedomhouse.org/country/finland/freedom-world/2019>

16. Freedom of the Press Act of 1766 Swedish legislation. Britannica, 2023. URL: <https://www.britannica.com/topic/Freedom-of-the-Press-Act-of-1766>
17. The Act on the Exercise of Freedom of Expression in Mass Media, Ministry of Justice, Helsinki. Ministry of Justice, 2003. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2003/en20030460.pdf>
18. Government of Canada, Local Journalism Initiative, Canadian Heritage, 2020. URL: <https://www.canada.ca/en/canadian-heritage/services/funding/local-journalism-initiative.html>
19. Law Library of Congress. Laws Protecting Journalists from Online Harassment, Law Library of Congress, Washington, DC, 2019. URL: <https://www.loc.gov/law/help/protecting-journalists/finland.php>
20. Media freedoms and digital rights in Finland. OECD, 2023. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/919641b1-en/index.html?itemId=/content/component/919641b1-en>
21. Klibanoff C. E. 2012. "News Literacy, Informed Citizens and Consumer-driven Media: The Future Landscape of American Journalism." Doctoral Thesis. Georgetown University.
22. Zelizer B. Tools for the Future of Journalism. Ecquid Novi: African Journalism Studies, 2013. 34 (2). P. 142–152.
23. Толокольнікова К. Від «абсолютної правди» до повної брехні: як у Норвегії перевіряють факти. «MEDIASAPIENS», 2017. URL: <https://ms.detektor.media/onlain-media/post/19886/2017-10-24-vid-absolyutnoi-pravdy-do-povnoi-brekhni-yak-u-norvegii-perevirayut-fakty/>